

Björn Sundell
är ekonomie magister, tidigare
ekonomijournalist och författare.

Klimat är pengar – och maktpolitik

Början av 2000-talet innebar ett uppsving för företagens miljöintresse och klimatsmarta investeringar. I föl förändrades läget när Rysslands brutala krig mot Ukraina och energikrisen gav ett lyft åt den fossila energin. Samtidigt ifrågasattes argumenten kring hållbarhet, de så kallade ESG-kriterierna, på aktiemarknaden. Flera rättsprocesser påverkar näringslivets förhållningsätt till en av vår tids ödesfrågor.

Det råder inga tvivel om att det internationella näringslivets inställning till miljön har förändrats radikalt de senaste trettio åren. Vissa företag har utvecklat en klimatvänlig affärsidé för en del av produktionen, som finländska Neste. Där svarar biobränslena för en relativt liten andel av omsättningen, men en stor del av vinsten. Wärtsilä, åter, utvecklar de traditionella motorerna i en mer klimatvänlig riktning. Andra företag satsar på en omfattande men riskfylld omställning i riktning mot fossilfritt, såsom svenska SSAB, som tillsammans med LKAB och Vattenfall startat ett pilotprojekt i Norrland med grönt väte som bränsle i den energiintensiva stålproduktionen. Kostnaderna för Hybritprojektet är enorma, behovet av fossilfri elektricitet likaså, och ingen kan vara säker på hur stor del av stålproduktionen som verkligen blir fossilfri enligt plan.

Sedan finns det företag som ser klimatvänlig produktion som det enda alternativet; övergången till fossilfri produktion är själva affärsidén. En blick på spanska Iberdrolas webbsajt visar hur bolaget vuxit från en nationell energiproducent till världens största vindkraftsbolag med ambitionen att uppnå en maximal kapacitet av förnybar energi på 52 000 megawatt år 2025. Maximikapaciteten skulle då teoretiskt motsvara över 30 kärnkraftverk av Olkiluoto 3-modell.

De flesta miljömedvetna företag ger inte upp sin traditionella verksamhet, eftersom transfor-

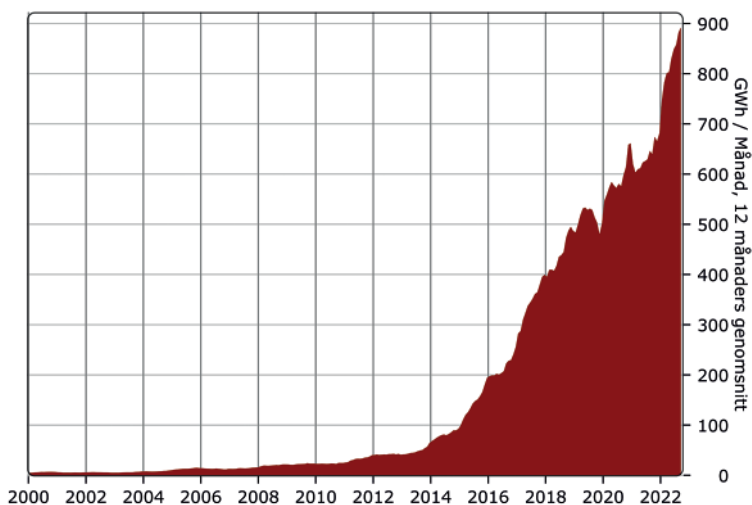
mationen kräver tid. Detta gäller också det finländska näringslivet. Tidigare nämnda Neste har fortfarande en stor traditionell oljeförsäljning vid sidan av bio-bränslena. St1 undersöker geotermiska lösningar och borrar efter jordvärme vid sidan av traditionell bränsledistribution. Skogsindustrin utvecklar sin biomassa för olika nya ändamål vid sidan av de traditionella skogsprodukterna som alltjämt dominerar. Ett exempel kommer

från Stora Enso som experimenterar med träs bindemedel lignin med sikte på anodmaterial för batteriindustrin. Slutprodukten kunde ersätta den nuvarande grafiten i ackumulatörerna.

Men också i Finland finns företag som har klimatvänlig produktion som sin främsta affärsidé. Ett exempel utgör vindkraftsbolagen. Sedan 2017 har den kumulativa vindkraftskapaciteten trefaldigats i vårt land och trenden fortsätter (se figur 1). Företaget P2X Solutions är för sin del på väg att bygga den första anläggningen för grön vätgas i Harjavalta. Och otaliga uppstarts företag, ledda av företagareldsjälar, experimenterar med klimatsmarta koncept i mindre skala. En av de kändaste är Ilkka Herlin, som i sina småföretag Q Power och Ren-Gas utvecklar energilösningar baserade på väte, biometan och syntetisk metan.

Många olika motiv

Motiven bakom omställningen varierar. I bilindustrins fall driver myndighetsbeslut på utvecklingen mot en elektrifiering av bilparken. EU-kommissionen och vissa amerikanska delstater såsom Kalifornien, har uppställt tidtabeller och höga krav som företagen utgått från i sin produktutveckling. I fallet med vindkraften har den tekniska utvecklingen gjort det lönsamt att producera elektricitet med vindens hjälp både till lands och till havs utan subventioner. Skogsindustrin har länge utsatts för påtryckningar från

Källa: Macrobond, Statistiskcentralen

Figur 1. Den sammanlagda vindkraftsproduktionen i Finland efter 2000, räknad i gigawattimmar.

miljörörelsen och från kunder som krävt miljömärkt papper och virke från certifierade skogar. Det europeiska systemet med utsläppsrätter har för sin del gjort användningen av fossila bränslen mindre attraktiv inom energiproduktionen – åtminstone fram till energikrisen år 2022.

”Skogsindustrin har länge utsatts för påtryckningar från miljörörelsen och från kunder som krävt miljömärkt papper och virke från certifierade skogar.”

SSAB räknar med att kunderna småningom börjar favorisera produkter tillverkade av fossilfritt stål. En pådrivande omständighet är det faktum, att den energislukande stålproduktionen är den industrigren som bidrar mest till växthuseffekten och som därför väntar sig strängare regler i framtiden. Samma antaganden ligger bakom norska Blastr Green Steels planer på ett stålverk i Västnyland. Ifall planerna i Ingå förverkligas, produceras energin med grönt väte baserat på vindkraft.

Det är alltså många olika faktorer som har påverkat näringslivets inställning till klimat- och miljöfrågorna.

Den kumulativa vindkraftskapaciteten har trefaldigats i Finland sedan 2017.

Annat var det förr

Kontrasten är stor om man betraktar näringslivets inställning för drygt trettio år sedan. I slutet av 1980-talet, då högkonjunkturen gick mot sitt slut, diskuterades frågan om skatter på miljöfarliga produkter. Industrins centralförbund (TKL), föregångare till Finlands näringsliv (EK), sade bestämt nej till alla slags miljöskatter.

”Miljöskatter minskar inte miljöproblemen. Klokare skulle det vara att bötfälla dem som kastar skräp i naturen. Så gör man i Singapore, som är världens renaste land”, hävdade centralförbundets vice ordförande och Nestes vd Jaakko Ihamuotila när diskussionen gick som hetast år 1989. ¹⁾ Han förminskade alltså såväl företagans ansvar som deras betydelse.

I dag förespråkar EK strikta miljö- och klimatregler på global nivå, detta för att företagen ska veta vad som gäller i framtiden och för att föregångarna ska hitta nya marknadsnischer. Logiken är densamma som företagsgurun Michael E. Porter lade fram in sin bok *The Competitive Advantage of Nations* redan år 1990: Det är inte företagen i länder med de lindrigaste reglerna som når den internationella toppen, utan de som ställs inför de striktaste kraven. Detta förutsatt att reglerna är motiverade i det långa perspek-

tivet. Porter hänvisade särskilt till länder med strikta regler för produktsäkerhet, vilket ställde höga krav på lokala företag som blev föregångare på marknaden. ²⁾

Trots Porters popularitet som visionär var näringslivets motstånd mot strängare miljö- och klimatkrav kompakt runt om i världen på 1990-talet. Några oljejättar, särskilt Exxon, presenterade mot bättre vetande ”utredningar” som antydde att människan och produktionen inte spelade någon större roll för klimatförändringen, precis som tobaksindustrin några decennier tidigare genom ”forskningsresultat” försökt förminska rökandets faror. Och vissa företagsledare, med General Electrics legendariska Jack Welch i spetsen, betonade att företagsledningen inte bar något ansvar för samhällsproblemen, endast för företagets ekonomiska framgång och för aktiekursen. ³⁾ Detta helt i enlighet med den nyliberala ekonomen Milton Friedmans motto.

Dramatisk protestaktion

Förhållandet mellan näringslivet och miljöorganisationerna var inflammerat på 1990-talet i såväl Europa som USA. Företagen motsatte sig kategoriskt begränsningar som kunde skada kon-

”Förhållandet mellan näringslivet och miljöorganisationerna var inflammerat på 1990-talet i såväl Europa som USA. Företagen motsatte sig kategoriskt begränsningar som kunde skada konkurrenskraften, allt medan organisationer som Greenpeace ordnade spektakulära jippon för att rikta uppmärksamheten mot miljöproblemen.”

kurrenskraften, allt medan organisationer som Greenpeace ordnade spektakulära jippon för att rikta uppmärksamheten mot miljöproblemen. Den kanske mest dramatiska protestaktionen i Finland genomfördes sommaren 1988. Då dumpade Greenpeace förgiftad fisk utanför Kemiras huvudkontor samtidigt som aktivisterna kedjade sig fast vid ingången. Greenpeace krävde att Kemiras fabriker i Björneborg minskar sina skadliga utsläpp. ⁴⁾

Bland de stora internationella konfrontationerna mellan ett enskilt bolag och miljörelsen kan nämnas strävandena att bojkotta Shell på grund av bolagets verksamhet i Nigeria och oljebolagets försök att dumpa en uttjänt oljeplatt-

form i havets djup på 1990-talet. ⁵⁾ Stor uppmärksamhet väckte också Exxons likgiltiga inställning till förlisningen av Exxon Valdez som ledde till att en 150 km lång kuststräcka i Alaska förorenades med omfattande fågeldöd som följd. Rättsprocesserna och konsumentbojkotterna mot Exxon pågick i över tio års tid, liksom Exxons egna PR-kampanjer. ⁶⁾

Attityderna förändras

Det är omöjligt att exakt tidsbestämma omsvängningen i företagens inställning till miljö- och klimatfrågor i västvärlden. Skogsindustrin har i några tiotals år upplevt växande krav på skogarnas välmående från kunderna. Stora börsbolag inom olika branscher började redan under sent 1990-tal publicera en årlig miljöredovisning.

Handeln med utsläppsrätter infördes i EU 2005, men det dröjde många år innan priset på utsläppsrätter blev så högt att handeln fick en praktisk betydelse. Därtill har många klimatkonferenser hållits under de senaste trettio åren, men det var först i och med Parisavtalet år 2015 som klimatkraven antog så konkreta former att frågan började hamna på företagsledningens bord. De så kallade ESG-kriterierna introducerades av Förenta nationerna 2004, men det var först i mitten av 2010-talet som de här kriterierna, som betonar företagens ansvar för miljö, sociala frågor och god företagsledning (corporate governance), blev betydelsefulla på aktiemarknaden.

Gradvis under 2010-talet blev miljö- och klimatfrågorna alltså viktiga för näringslivet. Pionjärerna hade upptäckt affärsmöjligheterna redan tidigare, men efter 2010 började många faktorer samverka: övernationella beslut, kundernas ändrade preferenser, den tekniska utvecklingen, forskningsrön som pekade på en allt snabbare uppvärmning av kli-

Figur 2. Prisutvecklingen på utsläppsrätter inom EU. Först under de senaste åren har priset på utsläppsrätter stigit så högt att de börjat få praktisk betydelse.

matet, försäkringsbolagens striktare definition av klimatriskerna samt pensionsbolagens och andra stora placerares intresse för ESG-klassificerade aktier var faktorer av betydelse. Också Greta Thunbergs skolstrejker för klimatet som engagerade ungdomen drev på förändringen.

Trenden fortgick ända fram till början av 2022, då Rysslands krig mot Ukraina och den påföljande internationella osäkerheten och energikrisen ledde till bakslag. Men är detta ett trendbrott eller bara en tillfällig tillbakagång?

”Under tidigt 2020-tal hade den internationella klimatdiskussionen fått stort genomslag i synnerhet bland börsbolagen. En rättegång mot oljebolaget Shell fick dessutom försäkringsbolagen att närmare analysera de långsiktiga riskerna hos företag som inte tog klimathotet på allvar.”

Läget inför 2022

Under tidigt 2020-tal hade den internationella klimatdiskussionen fått stort genomslag i synnerhet bland börsbolagen. En rättegång mot oljebolaget Shell fick dessutom försäkringsbolagen att närmare analysera de långsiktiga riskerna hos företag som inte tog klimathotet på allvar. Den nederländska organisationen Milieudefensie hade väckt åtal mot Shell med motivationen att oljebolaget inte vidtagit tillräckliga åtgärder för att minska sitt klimatavtryck. I maj 2021 avgjorde en domstol i Haag målet till Shells nackdel. Domstolen krävde att oljebolaget sänker sina koldioxidutsläpp med 45 procent fram till 2030 jämfört med 2019.

Senare meddelade en aktieägare i Shell, ClientEarth, att man inleder en rättsprocess mot 13 av bolagets direktörer för att ”de utsätter bolaget för risker genom att inte anpassa verksamheten till klimatförändringen”. Och i början av 2022 skrev tidigare nämnda Milieudefensie till flera energibolag och banker, bland dem BP, ExxonMobil,

ABN Amro, ING och Vitol, att man överväger rättsliga åtgärder mot dem ifall de inte minskar sina ekologiska fotavtryck. ⁷⁾

År 2021 stod det alltså klart att bolag som negligerade klimatproblematiken kunde hamna inför domstol medan företag som anammade hållbarhetskriterier kunde vänta sig ett positivt bemötande på aktiemarknaden.

Världens största kapitalplacerare BlackRock skrev i ett brev till aktieägarna i januari 2021 att man i fortsättningen skulle preferera bolag med en klimatagenda. Vd Larry Fink meddelade att ”bolag som inte snabbt anpassar sig kommer att se sitt aktievärde sjunka” när aktieägare och andra intressenter ”förlorar tilltron till att dessa bolag kan anpassa sina affärsmodeller till den dramatiska förändring som är på kommande”. BlackRock varnade för att eftersläntrare, ”climate laggards”, kanske rensas bort från placeringsportföljerna. ⁸⁾

”Kritik har riktats mot att bolag med ett stort klimatavtryck har kunnat klassificera sig själva som hållbara med hjälp av diffusa kriterier.”

Exakta och jämförbara indikatorer saknas

Men hållbarhetskriterierna var och är inte problemfria. ESG-kriterierna, alltså redovisningen av bolagens miljöpåverkan, respekten för de anställdas sociala rättigheter i olika länder och definitionen av god företagsstyrning, har ända från början uppvisat brister i mätbarhet. Det saknas exakta och jämförbara indikatorer. Kritik har riktats mot att bolag med ett stort klimatavtryck har kunnat klassificera sig själva som hållbara med hjälp av diffusa kriterier.

En rapport från Transition Pathway Initiative, som ägs av stora kapitalplacerare, visade våren 2021 att bara 15 procent av 292 undersökta börsbolag kommer att kunna uppfylla de klimatlöften och de målsättningar de själva har uppställt. De mätmetoder som står till buds är visserligen bättre än ingenting, men de ger inte en rättvisan-

de bild av företagens förmåga och beredskap att nå utstakade mål. ⁹⁾

Följaktligen har fyra stora revisionsbolag, de så kallade Big Four, meddelat om omfattande satsningar på att utveckla ESG-rådgivning och kontroll. PwC talar om investeringar på miljarder dollar i etisk utbildning av personal och kunder, Deloitte ska införa ett "klimatinlärningsprogram för 330 000 anställda" och KPMG ska skapa analysmetoder för företagens hela upphandlings-, produktions- och logistikkedjor. De tre ovannämnda vill tillsammans med EY utveckla en ny internationell standard för hållbarhet. ¹⁰⁾ (KPMG lanserade nyligen några webbaserade verktyg, Climate IQ och ESG IQ. Med deras hjälp kan ett företag göra sin klimatriskanalys och bedöma sin egen verksamhet utgående från ESG-kriterier.)

Revisionsbolagens besked har väckt positiva kommentarer, för bristen på jämförbara och pålitliga mätmetoder är ett uppenbart problem. Samtidigt ställs också kritiska frågor. Är detta bara en ny affärsidé – en lukrativ intjäningsmodell – för revisions- och konsultbolag? Och ett nytt PR-instrument för bolag som vill tvätta sitt rykte?

Förändringens år 2022

I slutet av 2021 förvaltades 2 700 miljarder dollar i 2 900 ESG-klassificerade fonder runt om i världen. ¹¹⁾ Redan före Rysslands angrepp på Ukraina i februari 2022 började kritiska röster höjas särskilt i USA gällande hållbarhetskriterierna. Skadade de marknadsmekanismen? Var

"Möjligen är detta ett brytningsskede då företag och banker kan hotas av rättsprocesser både om de satsar på fossila bränslen och om de undviker att göra det."

ESG-kriterierna ett PR-trick lanserat av skickliga marknadsförare som skulle locka placerare att satsa på företag på grund av deras miljömärkning i stället för avkastning och lönsamhet?

På några bolagsstämmor slog aktieägare sig samman och krävde att bankerna Wells Fargo, Bank of America och Citi skulle öka finansieringen av fossila investeringar i stället för att minska dem. JPMorgan Chase avstyrkte för sin del några minoritetsägares krav på att publicera statistik över den fossila andelen av finansieringen. ¹²⁾ Snart höjdes kritiska röster också på mer oväntat håll. Det började gå politik i näringslivets hållbarhetsdiskussion i USA. En republikansk organisation, SFOF, inledde en kampanj för att locka placerare och pensionsbolag att dra sig ur fonder som ställde sig negativa till fossila bränslen.

Floridas guvernör Ron DeSantis, potentiell republikansk presidentkandidat, krävde för sin del att statliga pensionsfonder helt avstår från att beakta ESG-kriterier i placeringsverksamheten eftersom de "förvränger prioriteringarna". ¹³⁾ Republikanska jurister har hotat med rättsprocesser

mot banker som bojkottar fossila projekt.

Möjligen är detta ett brytningsskede då företag och banker kan hotas av rättsprocesser både om de satsar på fossila bränslen och om de undviker att göra det.

Rysslands krig och energikrisen

Den avgörande förändringen inträffade i och med Rysslands anfall mot Ukrai-

E Miljö	S Samhällsansvar	G God förvaltningssed
<ul style="list-style-type: none">• Klimatinverkan• Resursanvändning• Utsläpp• Biologisk mångfald• Avfallshantering• Cirkulär ekonomi	<ul style="list-style-type: none">• Mänskliga rättigheter• Jämställdhet• Arbetsvillkor• Konsumentansvar	<ul style="list-style-type: none">• Affärsetiska principer• Intern övervakning• Oberoende styrelse• Korrekt belöning av ledningen

Figur 3. ESG-kriterierna redovisar bolagens miljöpåverkan, respekten för de anställdas sociala rättigheter och god företagsstyrning. ESG är en akronym för "Environmental, Social and Governance".

Energikrisen, risken för en lågkonjunktur och stigande inflation har gynnat de fossila bolagen.

na. Egentligen hade ett begränsat krig pågått sedan 2014 då Ryssland annekterade Krim och inledde krigshandlingar i östra Ukraina, men Västeuropa hade fortsatt att satsa på rysk energi också efter detta. Under 2021 minskade Ryssland gasleveranserna till Västeuropa utan att det väckte någon större uppmärksamhet. Efter anfallet i slutet av februari 2022 och införandet av västliga sanktioner tog Ryssland energivapnet i bruk på allvar. Energikrisen som följde fick konsekvenser för klimatpolitiken inte bara i Europa, utan internationellt.

I exempelvis Tyskland ledde höga energipriser till stora statliga subventioner, reducerad produktion inom bland annat den energikrävande kemiska industrin och en livlig diskussion om vilka energislag som var att föredra. Anmärkningsvärt var att den starka tyska miljörelsen och partiet Die Grünen ställde sig negativa till en längre resit för kärnkraften och i stället accepterade en ökning av kolkraften, vilket också den allmänna opinionen accepterade. I Finland och Sverige var reaktionen motsatt. Här pekade opinionsmätningarna på en allt större acceptans för kärnkraft.

Efter några år av nedgång ökade förbrukningen av kol år 2022 inom världens energiproduktion och slog alla tiders rekord, enligt energioorganisationen IEA. Kolet blev en räddare i nöden när gasimporten i Europa begränsades samtidigt som ett stort antal kärnkraftverk stängdes för långvariga service- eller reparationsarbeten.¹⁴⁾

De fossila bolagen gynnades

Också om problemen var störst i Europa, påverkades hela världen av kraftigt svängande priser på gas, olja och kol. Värdet steg på aktier i fossila bolag. Generellt sjönk aktieindexet S&P 500 i USA med 21 procent under året, medan aktiekurserna på fossila bolag steg med 60 procent. Exempelvis gjorde Chevron under tredje kvartalet 2022 sitt genom tiderna nästbästa resultat medan ExxonMobil redovisade för sitt bästa. Exxons marknadsvärde passerade dessutom elbilstillverkaren Teslas under hösten. Också gruvbolaget Glencores koldivision gjorde ett toppresultat.¹⁵⁾

Energikrisen, risken för en lågkonjunktur och den stigande inflationen bidrog till en allmän osäkerhet. Den gynnade de fossila bolagen som representerade något slags trygghet och konti-

nuitet medan hållbarhetsaspekterna fick ge vika. Detta märktes såväl i beslut på energimarknaden som i ett minskat intresse för hållbarhetskriterier på aktiemarknaden.

Jakten på trygghet syntes också på ett annat område: inom försvarsindustrin. I årtal hade representanter för försvarsindustrin i Europa och USA klagat över att deras verksamhet inte var ESG-duglig. Redan före Rysslands anfall mot Ukraina sade Alessandro Profumo, vd för den italienska försvarsindustrin Leonardo, att "försvaret är en del av hållbarheten, något som måste respekteras. Utan säkerhet och försvar har vi ingen hållbarhet."¹⁶ Efter att kriget bröt ut har försvarsindustrins försäljning ökat kraftigt och marknadsvärdet på bolagen stigit. Representanter för franska Thales, brittiska BAE Systems och många fler har krävt att hållbarhetskriterierna förnyas så att de beaktar den nationella säkerhetens betydelse för en hållbar världsordning. Men det är en fråga som ligger utanför temat i denna artikel.

Quo vadis, hållbarhet?

Innebär det vikande intresset för hållbarhetsaspekter på aktiemarknaden och den fossila uppgången ett trendbrott? Medför satsningarna på fossil energi inom europeisk energiproduktion att man ger avkall på klimatmålsättningarna? Svaret beror i hög grad på hur länge Rysslands krig mot Ukraina pågår och vilka andra kriser som eventuellt drabbar världen de närmaste åren.

I den ena vågskålen finns en skepsis mot kragen på en snabb omställning mot fossilfritt i en osäker tid. Kritikerna, särskilt i USA, ser en risk för att miljöaspekter och sociala frågor börjar spela en alltför stor roll i företagens beslutsfattande, på lönsamhetens bekostnad. Andra kritiker lyfter fram bristen på viktiga mineraler som behövs vid elektrifieringen av samhället, vilket gör omställningen beroende av länder som Kina. De höga kostnaderna i produktionen av grönt väte och för övergången till fossilfritt stål nämns också som bromsande faktorer. I den kritiska vågskålen finns dessutom säkerhetsargument som anses vara mer akuta än klimatkrisen. Om kriget drar ut på tiden kan detta leda till nyinvesteringar i fossila kraftverk som knappast tas

ur bruk när krisen är över på grund av höga investeringskostnader.

I den andra vågskålen finns löften och målsättningar som upprepats på otaliga internationella konferenser, senast vid klimatmötet i Sharm el-Sheikh i november 2022. Fortfarande gäller uppvärmningsmålet på maximalt 1,5 grader fram till sekelskiftet. De flesta länder har uppställt konkreta mål på koldioxidneutralitet fram till 2050 eller 2060. Finlands och Norges tidtabell som utgår från året 2035 är den mest ambitiösa. Energikrisen i Europa har lett till en accelererad utbyggnad av vindkraft och vissa bedömare anser att kriget därmed försnabbar övergången till ett fossilfritt i Europa. Nya ambitiösa strategier lanseras, såsom president Joe Bidens stödpaket Inflation Reduction Act. Det består av 369 miljarder dollar örönmärkta för företagens investeringar i miljö- och klimatvänlig produktion i Nordamerika och för konsumenternas inköp av klimatvänliga produkter, till exempel bilar, tillverkade i USA – en protektionistisk och miljöfokuserad satsning.

I Europa presenterade EU-kommissionen i maj 2022 den så kallade RepowerEU-planen som siktar till en reform av energimarknaden: energismart industriproduktion, diversifierad energiproduktion och en snabbare övergång till förnybara energikällor som sol och vind.

"Fortfarande gäller uppvärmningsmålet på maximalt 1,5 grader fram till sekelskiftet. De flesta länder har uppställt konkreta mål på koldioxidneutralitet fram till 2050 eller 2060. Finlands och Norges tidtabell som utgår från året 2035 är den mest ambitiösa."

Oförändrade myndighetskrav

Den pågående energikrisen har alltså inte försvagat de incitament som kan locka företagen att utveckla klimatsmarta lösningar. Såväl den amerikanska finansinspektionen SEC som EU-kommissionen förbereder dessutom nya regler som

ökar företagens rapporteringsskyldighet om hållbarhet och klimatrisker.

Inom EU bereds ett direktiv för stora och medelstora företag som noggrannare bör rapportera om hur verksamheten påverkar miljön, de mänskliga rättigheterna och olika sociala aspekter. Detta "Corporate sustainability reporting directive" förväntas träda i kraft 2024. 17) Europeiska centralbanken ECB har för sin del meddelat att den fäster större vikt vid klimatriskerna i bankernas kundportfölj med sikte på 2024, då banker som ringaktar riskerna kan ställas inför högre kapitaltäckningskrav. 18)

Nu som förr är de offentliga miljö- och klimatkraven viktiga eftersom de påverkar företagens rörelseutrymme och delvis styr näringslivets forskning och utveckling. Här gäller Michael E. Porters teser fortfarande om att strikta krav banar väg för föregångarna. Den här tanken har de senaste åren bearbetats av ekonomer också på vänsterkanten, såsom Mariana Mazzucato. Den smarta staten kan välja på vilka områden den bidrar med begränsningar och incitament – käppar och morötter – för att styra utvecklingen i önskad riktning. Den kan göra det genom lagar och förordningar, genom ekonomiskt stöd och genom att gynna innovationer i sin upphandling. 19)

Lika viktig som myndigheternas roll är aktieägarnas. Myndigheterna förbereder omfattande rapporteringskrav, men det är upp till aktieägare och investerare att välja vilken vikt de fäster vid exempelvis hållbarhetskriterier. Ett exempel: Under hösten offentliggjorde den norska oljefonden (med ett kapital motsvarande 1 200 miljarder euro) krav på att alla portföljbolag ska sikta på nettonollutsläpp fram till 2050. Man kommer också att fästa mer uppmärksamhet vid ESG-kriterier i fortsättningen. 20)

I den andra vågskålen finns alltså många faktorer som antyder att grundinställningen bland myndigheter och näringslivsorganisationer inte har förändrats av energikrisen. Detta gäller också Finlands näringsliv EK och, enligt en rapport hösten 2022 i tidskriften Talouselämä, de tio mest förorenande företagen i Finland. Företagen uppger att de står fast vid sina tidigare löften om minskade koldioxidutsläpp enligt tidigare angivna tidtabell. 21)

"Den smarta staten kan välja på vilka områden den bidrar med begränsningar och incitament – käppar och morötter – för att styra utvecklingen i önskad riktning. Den kan göra det genom lagar och förordningar, genom ekonomiskt stöd och genom att gynna innovationer i sin upphandling."

Tendensen syns inför vårens stämmor

Hur placerare och kapitalinvestorer reagerar i fortsättningen återstår att se. Säkerligen sammanstrålar grupper med gemensamma intressen på bolagsstämmor, antingen för eller emot striktare klimatmål, för att påverka företagsledningens strategiska val. Det kan bidra till dramatik på bolagsstämmor och bak lyckta dörrar i styrelserum. Tendensen syns redan inför vårens stämmor 2023. Så har exempelvis några aktieägare i gruv- och råvarujätten Glencore lämnat in en resolution inför stämman i maj. I resolutionen krävs att Glencore offentliggör hur bolagets kol- och råvaruutvinning är förenlig med Parisavtalets målsättningar. 22)

Ju längre Rysslands krig drar ut på tiden, desto osäkrare blir framtidsutsikterna, särskilt i Europa. Å ena sidan kan energibristen kräva snabba investeringar i fossil basenergi. Å andra sidan innebär varje satsning på förnybar energi ett minskat beroende av Ryssland. Åtminstone än så länge kan man inte tala om ett trendbrott vad gäller näringslivets intresse för en grön omställning. För många bolag innebär den alltså ett affärsmöjligheter.

På företagets bolagsstämmor och på aktiemarknaden förs troligen fler spektakulära bataljer än förut mellan dem som tror att den gröna megatrenden representerar framtiden och dem som inte vill överge den fossila industrin i svåra ekonomiska tider.

Fotnoter

- 1) TKL tyrmää hallituksen kaavaileman haittaveron, Helsingin Sanomat 17.6.1989
- 2) The Competitive Advantage of Nations av Michael E Porter, MacMillan Press 1990, ss 45, 47 och 346
- 3) Se t.ex. The Man Who Broke Capitalism av David Gelles, Simon & Schuster 2022, för en genomgång av 1990-talets syn på företagens ansvar
- 4) Greenpeace tempaisi Kemiraa vastaan, Uusi Suomi 27.8.1988
- 5) Shell shocked by Greenpeace, Financial Times 22.6.1995
- 6) The big spill, Time Magazine 10.4.1989 och It's time to put the Exxon Valdez behind us, Business Week 29.3.1999
- 7) Dutch court orders Shell to accelerate emissions cuts, Financial Times 26.5.2021 och Shell climate case winner targets dozens more companies, FT 13.1.2022
- 8) BlackRock pushes companies to adopt 2050 net-zero emissions goal, Financial Times 26.1.2021
- 9) Black marks for aluminum as mining remains behind on climate goals, Financial Times 14.4.2021
- 10) Big Four accounting firms rush to join the ESG bandwagon, Financial Times 30.8.2021
- 11) Boom in ESG ratings leaves trail of confusion, Financial Times 19.3.2022
- 12) Investors at top US banks refuse to back climate proposals, Financial Times 27.4.2022
- 13) Republican targeting of ESG laws is bad for business, Financial Times 1.9.2022
- 14) Global coal use set to reach fresh record, Financial Times 16.12.2022
- 15) Fossilienergia oli osakemarkkinoiden voittaja, Helsingin Sanomat 30.12.2022
- 16) Rise of ESG adds to pressure on European defence companies, Financial Times 1.12.2021
- 17) EU ställer högre miljökrav på företag, Svenska Dagbladet 7.12.2022
- 18) ECB warns banks of capital hit if they fail to tackle climate risk, Financial Times 2.11.2022
- 19) Mot en innovativ offentlig sektor: Den smarta staten, Ekonomiska samfundets tidskrift 2018, ss 36-45
- 20) Norska oljefonden sätter mål om nollutsläpp, Dagens Industri 21.9.2022
- 21) Saastuttavat yhtiöt lupaavat rajuja päästöleikkauksia, Talouselämä 42/2022
- 22) Glencore shareholders demand more clarity on coal plans, Financial Times 5.1.2023